

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra výtvarné výchovy

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Školní inspirace z rodinné historie
School Inspiration from Family History

Ivana Pařenicová

Vedoucí práce: doc. ak. mal. Ivan Špirk
Studijní program: Specializace v pedagogice
Studijní obor: Výtvarná výchova se zaměřením na vzdělávání

Odevzdáním této bakalářské práce na téma Školní inspirace z rodinné historie potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha, 23. 7. 2020

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu práce doc. ak. mal. Ivanu Špírkovi za jeho ochotu, své rodině za inspiraci a Adamu Ramdanovi a Kristýně Cibulkové za podporu.

ABSTRAKT

Tato práce je rozčleněna do tří částí. První část je teoretická a pojednává o rodině a vlivu rodinné historie na dítě. Dotýká se vztahu dítěte s prarodiči, kteří bývají ztělesněním dávných dob pro svá vnoučata. Dále přibližuje téma malé historie rodiny, skrze kterou můžeme dětem přiblížit dějinné události velké historie. Toto přiblížení je inspirováno francouzskou školou Annales, která kritizovala vyprávění historie jako sled celospolečenských událostí, a místo toho se snažila o nalezení celkového kontextu doby skrze zkoumání každodenního života.

Ve druhé, praktické části se jedná o výzkum. Konkrétně případovou studii rodiny. Autorka ve studii zkoumá svou rodinu a předky. Informace o nich zaznamenává ve studii a také do knihy. Předmětem této studie nejsou samotná fakta o rodinných předcích, ale také myšlenky a postoje, které nám studie může přinést, pokusíme-li se ji realizovat ve své rodině.

Třetí část nazvaná didaktická přináší návrh výtvarné řady na téma rodinná historie. Jedná se o tři úkoly, které na sebe navazují. Inspirací pro jejich vytvoření byla teoretická i praktická část práce. Cílem úkolů je ukotvení znalostí o rodinných vztazích a dále uvést život předka do kontextu jeho doby a tím získat bližší citový vztah nejen k předkům, ale i k historii a dané době.

KLÍČOVÁ SLOVA

Rodinná historie, předci, školní interpretace, malá historie, lidské osudy, společnost a kultura

ABSTRACT

This BA thesis is divided into three parts. The first part is theoretical and deals with family and the influence of family history on the child. It touches upon the relationship of the child and its grandparents, who, in the child's mind, often represent the far past. The thesis explores the concept of the "small" family history and how it can be used to relay the events of the "large" history of the world. This method is inspired by the French *Annales school*, who criticized the view of history as the sequence of larger historical events and instead sought the historical context in everyday life.

The second, practical part details the research for this BA thesis, more specifically a family case study. The author explores her family and ancestors. The information is recorded in the study and also in a book. Besides the facts and hard data about the ancestors, the study also includes thoughts and conclusions that can arise if it is realised in one's family.

The third, didactic part outlines a proposition of an art project focusing on the topic of family history. It is made up of three related tasks inspired by both the theoretical and practical part of the thesis. Their aim is to consolidate the knowledge of family relations and history and put the life of a child's ancestor into historical context and deepen the emotional bond not only to the child's ancestors, but also to the specific historical period and history in general.

KEYWORDS

Family history, ancestors, school interpretations, little history, human destinies, society and culture

Obsah

1	ÚVOD	7
2	RODINA	8
2.1	NUKLEÁRNÍ RODINA.....	9
2.2	ŠIRŠÍ RODINA	9
3	VÝZNAM PŘEDKŮ V ŽIVOTĚ JEDINCE	11
3.1	RODINNÉ DĚDICTVÍ.....	12
3.2	TRADICE V RODINĚ.....	13
3.3	ABSENCE PŘEDKŮ.....	13
3.4	NEVLASTNÍ PŘEDCI	14
4	MALÁ HISTORIE	16
4.1	FRANCOUZSKÁ ŠKOLA ANNALES.....	17
4.2	MIKROHISTORICKÉ SONDY.....	18
4.3	POJETÍ ŽIVOTA PŘEDKA NA POZADÍ UDÁLOSTÍ VELKÉ HISTORIE.....	19
	PRAKTICKÁ ČÁST	21
5	VÝZKUM	21
5.1	METODOLOGIE	21
5.2	PŘÍPADOVÁ STUDIE RODINY.....	21
5.2.1	<i>Já a můj pohled na mou rodinu</i>	22
5.2.2	<i>Rodiče</i>	23
5.2.3	<i>Prarodiče z matčiny strany</i>	24
5.2.4	<i>Prarodiče z otcovy strany</i>	27
5.2.5	<i>Drátalovi</i>	28
5.2.6	<i>Válečkovi</i>	30
5.2.7	<i>Pazúrovi</i>	30
5.2.8	<i>Putírkovi</i>	31
5.3	ZÁVĚR PŘÍPADOVÉ STUDIE.....	32
6	VÝTVARNÁ ČÁST	34

6.1	ČASOVÁ OSA.....	34
6.2	AUTORSKÉ FOTOGRAFIE.....	35
DIDAKTICKÁ ČÁST.....		36
7	NÁVRH VÝTVARNÉ ŘADY NA TÉMA RODINNÁ HISTORIE.....	36
7.1	RODOKMEN.....	37
7.2	JÁ A MOJE PRABABIČKA.....	38
7.3	MALÁ HISTORIE PRABABIČKY A VELKÁ HISTORIE.....	39
ZÁVĚR.....		41
SEZNAM PŘÍLOH.....		44

1 Úvod

Téma rodina je pro výtvarnou výchovu obsáhlým zdrojem. Tato práce se zaměřuje konkrétně na rodinné předky a historii rodiny. Výběr tématu byl ovlivněn mým zájmem o lidovou kulturu, které se věnuji už od dětství. A silnou vazbou na mou rodinu.

Po shrnutí, co chápeme pod pojmem rodina, se zaměřím na vliv rodiny ve výchově dítěte. Předmětem zájmu však nebudou rodiče, ale prarodiče a další vzdálenější předci.

Aby na nás předci mohli mít nějaký vliv, musíme je především znát. Je však otázkou, jaký přesně vliv na nás mohou mít lidé, kteří dávno zemřeli, a proč by nás vůbec měl jejich život zajímat.

Z toho důvodu navazuji malou historií a francouzskou historiografickou školou Annales, která přinesla revoluci v dějepisectví a obrátila svůj zájem od velkých událostí na lidskou každodennost.

Praktická část práce obsahuje případovou studii mé rodiny. Tato studie není podrobná, což by ani vzhledem k rozsahu práce nebylo možné, a je subjektivní. Cílem však bylo popsat pocity, se kterými jsem se při tvorbě studie setkala, a sama na sobě vyzkoušet, jaký vliv na mne získané informace mají. Obsahem praktické části je i autorská tvorba, ve které jsem se ponořila do života praprababičky v souvislosti s velkými dějinami. Mou bližší vazbu k její osobě přibližují autorskými fotografiemi lidového oděvu.

Poslední částí je návrh výtvarné řady, která vychází z teorie, ale také ze zkušeností získaných při provádění případové studie. Zasněží žáky do problému genealogie a tvorby rodokmenů a pokusí se jim přiblížit dějinná fakta, která budou kladena do souvislostí se životem předka.

2 Rodina

Rodinu se snažilo popsat již více autorů. V sociologickém slovníku je rodina definována jako „forma dlouhodobého solidárního soužití osob spojených příbuzenstvím a zahrnující přinejmenším rodiče a děti.“ (Jandourek, 2007, s. 206).

„Rodina představuje skupinu osob přímo spjatých příbuzenskými vztahy, jejíž dospělí členové jsou odpovědní za výchovu dětí.“ (Giddens, 1999, s. 156).

Rodina je „společensky schválenou formou stálého soužití skupiny osob, které jsou spojeny manželskými, pokrevními nebo adoptivními vztahy. Tyto osoby spolu zpravidla bydlí a realizují sociálně uznávanou dělbu úkolů a rolí, z nichž nejzávažnější se týkají výživy a výchovy dětí.“ (Mlčák, 1996, s. 58).

„Rodina je – řečeno terminologií německé „kulturní vědy“ – „kulturním útvarem“, jenž je, jak soudí Ernst Troeltsch, spojením lidské přirozenosti s určitými „kulturními hodnotami.“ (Horský, Pražáková Seligová, 1996, s.5).

„Rodinu současnosti je možno považovat za institucionalizovaný sociální útvar nejméně tří osob, mezi nimiž existují rodičovské, příbuzenské nebo manželské vazby.“ (Kraus, Poláčková, 2001, s. 78).

Definicí a charakteristik rodiny najdeme mnoho, výše jsem uvedla jen několik z nich. Všechny popisují to samé – rodinu. Přesto je každá trochu jiná. Tyto odlišnosti mohou být způsobeny tím, že každá rodina je specifická. Ačkoli se může na povrch zdát, že všechny rodiny vykazují stejné nebo velmi podobné znaky, pokud se ponoříme do jejich vnitřních vztahů, v každé rodině najdeme nějaké odlišnosti.

Nemám na mysli jen rozdíly mezi rodinami mladých lidí a rodinami starších, ale rozdíly v rodinách můžeme vidět i v souvislosti s místem, kde rodina žije. Autoři knihy Rodina našich předků píšou o studii Johna Hajnala, ve které popsal rozdíly v utváření rodiny v severozápadní a jihovýchodní Evropě v době předprůmyslové společnosti. Přínosem této studie je podle autorů knihy fakt, že shledané rozdíly nebyly smazány přechodem k moderní společnosti a že jejich stopy lze v Evropě sledovat dodnes (Horský, Pražáková Seligová, 1996, s.25).

Z historického pohledu se slovo rodina užívalo odlišně. Ve středověkých listinách nalezneme slovo „familia“, které však kromě příbuzných zahrnuje i děvečky a pacholky. Z kontextu

můžeme vyčíst, že slovo je užito spíše ve smyslu domácnost než rodina, jak ho chápeme dnes (Horský, Pražáková Seligová, 1996, s.17).

Rodina je kulturně a historicky relativním, proměnným útvarem a můžeme se setkat s množstvím typů rodinných struktur v různých dobách (Horský, Pražáková Seligová, 1996, s.6). Přesto jakoukoli formu rodiny vytvořily všechny známé typy společností (Matoušek, 1993, s.14).

2.1 Nukleární rodina

Jako nukleární rodina se rozumí základní jednotka rodiny. Jinými slovy se jí také říká atomární, jaderná nebo primární. Ve všech případech je však myšleno to samé soužití lidí. Nukleární rodina je tvořena rodiči (rodičem) a jejich (jeho) dětmi. Takto popisuje nukleární rodinu Kraus ve svých Základech sociální pedagogiky (Kraus, 2008, s.80).

Nejčastěji si jako nukleární rodinu představíme matku, otce a jejich děti. Můžeme takto však chápat například i homosexuální páry. „Rodina se ovšem z lidského páru zakládá až narozením prvního dítěte. Na rozdíl od domácnosti, kterou mohou tvořit a často také tvoří i lidé žijící v páru opačného i stejného pohlaví a jež se zakládá také soužitím jiné, větší skupiny osob, ať už pokrevně spjatých, anebo nikoli, pro rodinu je svazek krve definující vlastností.“ (Možný, 2002, s. 17). S touto definicí si dovolím nesouhlasit, že je pokrevní svazek pro rodinu definující, raději se přikláním k výše zmíněnému tvrzení, že rodina může být tvořena také na základě adopčních svazků (Mlčák, 1996, s. 58).

Nejmenší možnou rodinou, a tedy i nukleární rodinou je jeden rodič a jedno dítě. Při tomto soužití již lze mluvit o rodině. Dospělý člověk žijící sám v domácnosti tzv. single rodinu nevytváří (Veselovský, 2020). Tento současný pohled na rodinu je dalším stupněm vývoje chápání rodiny. Ještě v roce 2001 psali autoři knihy Člověk – prostředí – výchova: k otázkám sociální pedagogiky, že rodina je sociální útvar nejméně tří osob (Kraus, Poláčková, 2001, s. 78).

2.2 Širší rodina

Pokud nukleární rodinu doplníme o prarodiče a další příbuzné nazýváme tuto společnost širší rodinou nebo též sekundární. O příbuzenství v rodině mluví Giddens a charakterizuje jej jako „vztah mezi jedinci, jenž vzniká buďto sňatkem, anebo pokrevními vazbami v otcovské či mateřské linii.“ (Giddens, 1999, s. 156), a také adoptivní vazbou.

Do širší rodiny patří prarodiče, ale také sourozenci, nevlastní sourozenci, sourozenci rodičů a jejich rodiny. Můžeme sem řadit i další příbuzné, které známe, například sourozence prarodičů a jejich rodiny. V některých rodinách se objevuje situace, že přátelé jsou tak blízcí, až jsou považováni za členy rodiny, přestože nejsou spřízněni pokrevně, ani žádným sňatkem a podobně.

3 Význam předků v životě jedince

„Bez předků by byl člověk v oceánu času jako ztroskotanec na nepatrném a neobydleném ostrůvku. Skrze své předky jsme spřízněni se staletou minulostí. A jednoho dne se sami staneme předky lidí, kteří se ještě nenarodili, a přesto už jsou s námi spřízněni.“ (Kästner, 1983, s. 93).

Často opakovanou tezí je, že musíme znát svou minulost, abychom dokázali pochopit svou přítomnost. Tato teze dává jistě smysl nejen při psaní velké historie. Pokud chceme pochopit například směřování státu, měli bychom znát jeho historický vývoj. Stejně tak je tomu v případě rodinné historie. Někdy mohou naši rodiče dělat rozhodnutí, která se nám zdají zcela nepochopitelná. Pokud však známe zázemí rodiny, ze které rodiče vzešli a další okolnosti rodinných událostí, můžeme náhle vidět rozhodnutí rodičů i z jiné perspektivy, ze které se nám zdá již o něco srozumitelnější.

Znát své předky a historii rodiny neznamena jen vědět, jak se kdo jmenoval a kdy se narodil. Důležité jsou také poměry v rodině, ať už sociální, ekonomické či politické. Informace o poměrech můžeme získat z vyprávění prarodičů. Avšak mnohem lépe přijmeme informace, které jsou nám předány samotným příkladem způsobu života. Je pedagogicky ověřeno, že z příkladu dojde k mnohem většímu zvnitřnění informací než z popisu děje. A přesně takovým příkladem jsou pro nás prarodiče.

„Funkce prarodičů jako ztělesnění historické relativity přítomného není spojena s předpokladem, že musejí svým vnukům vyprávět příhody z minulosti... Už skrze pouhou existenci starších lidí, skrze jejich způsob života a komentování toho, co právě prožívají, nejsou pouze svědky minulosti, ale jejím ztělesněním. Jsou částí minulosti, která zasahuje do přítomnosti, pojátkem mezi minulostí a přítomností.“ (Erikson, 1978, s.22).

Vypovídají-li prarodiče o svém životě pravdivě, dokáží-li přiznat i své chyby a nestaví-li se jen na obdiv. Můžeme z jejich životních příkladů nabýt dojmu, že i chybovat patří k lidskému životu a být poté více smířliví vůči svému vlastnímu životu.

Význam předků pro náš život může mít také negativní vlivy, zvláště pokud jim přikládáme větší míru, než doopravdy mají. „Jistě, není zapotřebí si nakládat příliš na svá bedra, chtít nést selhání předešlých generací, ale právě tak malý smysl má identifikace s hrdinnými činy dědečka nebo babičky.“ (Hauserová-Schönerová, 1996, s.53).

Kromě činů našich předků na nás působí i jejich povaha. I senioři jsou jen lidé a nejsou všichni stejní, vlídní a otevření světu. „Existují i méně laskaví prarodiče, kteří malicherně kritizují, šikanují své děti a vnuky, prarodiče, kteří zatrpkli. Takoví prarodiče asi nebudou optimálními průvodci životem. Někdy je zapotřebí se distancovat od lidí, kteří jsou jako černá díra, kteří se poddávají své zlosti a smutku. Takové projevy ze strany prarodičů mohou mladému člověku uškodit“ (Hauserová-Schönerová, 1996, s.12). Jistě, mohou uškodit, jestliže se jimi necháme příliš strhnout a ovlivnit. Pokud se nám však podaří poodstoupit můžeme v tomto negativním vlivu vidět špatný příklad a v pozitivním smyslu se z něj poučit a distancovat se od něj.

Jistý význam předků v našem životě je i z pohledu dědictví a dědičnosti, kterému se věnuje následující kapitola.

3.1 Rodinné dědictví

Jako první si všichni zřejmě představíme to majetkové. Jistě, majetek je pro některé lidi jediná věc, po které touží a velmi usilují o její získání. Je však veliký rozdíl mezi věcí zděděnou a věcí zděděnou s citovou vazbou.

Jednoduchý záměr lidí, kteří usilují o majetek, aby jej mohli dále zpeněžit je nejspíš zřejmý. Často je majetek, který má být děděn předmětem velkého sporu a dokáže narušit vztahy v celé rodině. To, co způsobuje, že některé věci nevyhodíme, i když jsou v podstatě zcela bezcenné, je naše citová vazba k nim.

Citovou vazbu nemůžeme jen tak obdržet. Je to postoj, který je sice předáván z generace na generaci, někdy ob generaci, ale utváří se dlouhodobým formováním. Jako příklad mohu uvést krojové součástky (mužské i ženské), které jsem zdělila po svých prarodičích. Ačkoli můj bratr byl vychováván ve stejné rodině a více méně stejným způsobem, naložil by s těmito součástkami zcela odlišně. Nejspíš by je nevyhodil, ale věnoval je do muzea nebo do nějakého souboru, protože nemá tak hluboký vztah k tradiční kultuře zrovna v odívání. Pro mne jsou však tyto součástky věcmi s nevyčíslitelnou hodnotou, které si pečlivě uchovám.

Nejen věci patří do dědictví. Při zdravotních problémech se často doktoři ptají na rodinnou anamnézu a dědičné choroby, které se v rodině vyskytují. Matoušek říká, že „byly formulovány teorie psychogenního vzniku schizofrenie, resp. delikvence, které se opírají o předpoklad, že oba druhy poruch osobnostního vývoje jsou výsledkem „sociální dědičnosti“ a že k jejich vzniku

je potřeba tří generací.“ (Matoušek, 1993, s.57). Skrze vědomí o těchto dědičných předpokladech můžeme předejít onemocnění nebo urychlit jeho diagnózu.

3.2 Tradice v rodině

I tradici v rodině můžeme částečně vnímat jako dědictví. „V životě rodiny je – podobně jako v politice - tradice zdrojem legitimacy.“ (Matoušek, 1993, s.57). Zvyky a rituály, které se v rodině dodržují si běžně přenášíme i do naší nové rodiny. Přičemž míra vztahu k tradicím je v rodinách velmi různá a od ní se odvíjí pokračování v tradici.

„Respekt k rodinným tradicím se v interiéru domácnosti projeví nápadnou výstavkou fotografií nebo obrazů předků, případně starožitnými předměty.“ (Matoušek, 1993, s.57). Některé tradice však mohou být dodržovány jako pouhé zvyklosti, ze kterých se vytratil jejich vnitřní smysl a nejmladší generace je s velkou pravděpodobností opustí. „Všem rituálům je společné to, že probíhají podle určitých pravidel, která často zůstávají dlouhá období neměnná. Avšak tím, jak se mění společnost, mohou některé rituály ztrácet svůj smysl a pokud nejsou doplněny novým obsahem, zanikají anebo se stávají pouhou formou bez obsahu.“ (Kaufmannová - Hubertová, 1998, s. 9)

Tradice také podléhají jistému třídění. „Rodina si ze svých tradic vybírá. Nevystavuje obvykle všechny své předky, ale toho z nich, který svým významem rodinu ovlivňuje dnes. Takový předek pak představuje jakési rodinné ideální já, ztělesňuje rodinný mýtus.“ (Matoušek, 1993, s.57).

3.3 Absence předků

Důvodů k tomu, proč lidé neznají své předky je hned několik. Záleží na tom, o jaké pokolení nám jde. Pokud pátráme po předcích až do středověku, můžeme se zastavit u nedochovaných pramenů, které třeba shořely při ničivém požáru. V tomto bodě ztratíme stopu a naše bádání je tím u konce.

Zaměříme-li se na předky nedávné, z větší části bude absence informací způsobena naším nezájmem informace vyhledat. Zdroje pro nedávnou minulost máme totiž nejméně dva. Jedním z nich jsou matriční záznamy. Jejich studium si však vyžaduje míru trpělivosti a také znalosti. Musíme vědět alespoň období, do kterého chceme nahlédnout nebo nějakou blíže určující oblast. Další překážkou může být neznalost písma, které je v kronikách užito, anebo neznalost místních názvů, které byly třeba dříve německé a později došlo k jejich počeštění.

Druhým zdrojem, kde získat informace o svých předcích jsou pamětníci. Nemusí jimi být jen přímo naši prarodiče, můžeme také oslovit další rodinné známé nebo místní pamětníky. Tento zdroj má svá specifika, pokud překonáme prvotní ostych z oslovení někoho druhého a požádáme ho, aby vzpomínal, občas se stane, že jeho vzpomínání budeme muset usměrnit. Vzpomínky mohou zaběhnout do končin, ke kterým jsme se vůbec dostat nechtěli, ale zároveň nám mohou přinést informace, které se v žádné kronice nedozvíme. Musíme však dát pozor, nakolik jsou vzpomínky citově zbarvené vztahem člověka, který vypráví.

Přestože zde zdroje jsou, mohou být lidé, kteří k nim nemají cestu. Pokud se jedná například o děti v ústavní péči, které byly umístěny do dětského domova mimo své rodné místo a nemají přístup k matričním záznamům, může se zdát jejich situace bezvýchodná. Úlohu jejich vlastních předků však mohou alespoň částečně nahradit jiní lidé, ke kterým si dítě vyvine hluboký citový vztah a kterými je ovlivňováno.

3.4 Nevlastní předci

Slovo nevlastní užíváme nejčastěji ve spojení se sourozenci či rodiči, nevlastní bratr, nevlastní matka a podobně. Souslovím nevlastní předci bych nazvala starší lidi, z našeho okolí, kteří nás nějakým způsobem ovlivnili, ale kteří nejsou z naší rodiny.

Dítě žijící v pěstounské péči, které je srozuměno s tím, že jeho biologickými rodiči, a tedy i předky, jsou jiní lidé než ti, se kterými žije, je i přesto ovlivňováno rodinnou historií svých pěstounů. Pěstouni jsou lidé, kteří dítě vychovávají a mají na něj vliv. Zpravidla si k nim dítě vyvine velkou citovou vazbu. Díky této citové vazbě považuje nejen pěstouna, ale i jeho předky za osoby sobě blízké. To je jeden z příkladů, jak může dítě získat blízký vztah ke starším lidem, kteří s ním nejsou rodově spojeni. Dalším případem může být stará paní sousedka, která svým vřelým vztahem k dítěti nahradí vzdálené prarodiče.

Citově velmi blízké lidi a jejich předky, kteří jsou však v právním vztahu k dítěti, lidmi naprosto cizími, bych tedy označila jako nevlastní předky. Tito lidé mohou být životní inspirací, rozšiřují sociální prostor a poskytují citové zázemí pro dítě.

V knize Děti potřebují prarodiče se můžeme dočíst o projektu, kdy mladí lidé navštěvují seniory, kteří o to stojí, a pomáhali jim nebo si s nimi jen povídali. Během průběhu projektu se ukázalo, že setkávání starých lidí s mladými prospívá oběma stranám (Hauserová-Schönerová, 1996, s.97-98). Tento vzájemně prospěšný stav se ovšem nedostaví, pokud si osoby nerozumí

a nechtějí si vzájemně naslouchat. V tom případě dochází převážně pouze k fyzické pomoci seniorovi při denních úkonech.

Co konkrétně nám mohou přinést rozhovory se starými lidmi a znalosti dřívějších dob, toho se dotknu v následujících kapitolách.

4 Malá historie

Při pátrání po sousloví malá historie jsem narazila na dvě různé interpretace. Ta první, vykládá malou historii jako stručný popis vývoje věci. Viz například kniha Malá historie draků (Hargreaves, 2017). Mne však mnohem více zaujala druhá interpretace tohoto sousloví, která se obrací k příběhům lidí. V následujících odstavcích se budu věnovat sousloví malá historie právě z tohoto pohledu.

Ačkoli nenalezneme obecnou a ustálenou definici sousloví malá historie, o její popsání se pokusili autoři Petr Sak a Karolína Kolesárová v knize Sociologie stáří a seniorů. V této knize píší, že „Malá historie je žitá každodennost jedince v provázanosti na jeho předky a potomky.“ (Sak, Kolesárová, 2012, s.52). Malou historii autoři chápou jako žitou každodennost jednotlivých lidí, která vytváří potenciál k událostem velké historie.

Velkou historií jsou myšleny makrosociální události a procesy, dotýkající se celé národní či státní entity (Sak, Kolesárová, 2012, s. 52). Tyto události jsou považovány za důležité například při dějepiscetví, které popisuje historii jako sled za sebou jdoucích velkých událostí a tato interpretace dějin je jistě možná. Avšak podíváme-li se na to, z čeho tyto velké události vycházejí, často dospějeme k sociální a společenské situaci ve společnosti. Celková společenská situace je složená z postojů, názorů a životů jedinců, tedy jejich malých historií. Je zřejmé, že velké události se dotýkají celé společnosti a ovlivňují více či méně příběh života každého člena společnosti. Stejně tak však nálada ve společnosti ovlivňuje velké události. Jako příklad může sloužit nespokojenost společnosti s vedením státu, které může přerůst v revoluci a změnu systému. Revoluce, na které se podíleli lidé a jejich životní příběhy, pak bude jistě popsána jako událost velké historie, která zasáhla celou společnost daného státu.

Vzájemné působení a ovlivňování velké a malé historie popisují autoři Sak a Kolesárová takto „Událost velké historie často determinuje a určuje rámec pro malou historii, zatímco jednotlivá vlákna malé historie působí sama o sobě velmi slabě, ale v úhrnu je jejich vliv na velkou historii silný.“ (Sak, Kolesárová, 2012, s. 52). Tímto tvrzením definují vzájemné působení malé a velké historie, které probíhá neustále. Vliv se přelévá z jedné strany na druhou v průběhu času, kdy lidé dospívají. To znamená, že události velké historie mohou mít mnohem větší vliv na další generace než na ty, které stojí na jejím zrodu. S tím souvisí další myšlenka, kterou nám Sak a Kolesárová předkládají a sice že „Někdy chování a postoje lidí nejsou z jejich života pochopitelné, avšak poznáme-li historii jejich rodiny alespoň v předchozích dvou generacích,

náhle vidíme zdroje jejich chování a postojů.“. Autoři však připomínají, že tento vztah není přísně kauzální a nalezneme případy, kdy u potomků převáží jiné vlivy a jejich názory se utváří svobodně (Sak, Kolesárová, 2012, s. 53).

Na svobodný názor mají jistě v naší demokratické společnosti lidé právo. Avšak zajímalo by mne, pokud bychom podnikli výzkum mezi lidmi, kteří se názorově vyhraňují oproti svým předkům, jaký vztah mají tito lidé ke své rodině a její historii. Zda tito lidé pátrali po poměrech v rodině v minulosti a zda hledali důvody k názorovému postavení svých předků. Na základě, jakých informací dospěli k tomu, že se jejich názory ubírají opačným směrem a jak takové názorové vyhranění ovlivnilo vztahy v rodině. Nabízí se možnost, že se jedná o lidi, kteří se od své rodiny odstěhovali, čímž se dostali z jejího vlivu. Nemuseli se třeba odstěhovat ani kvůli nějakým neshodám, ale zřejmě spíše kvůli studiu či práci. Hypotézu, zda se častěji názorově odklání lidé s malou vazbou na rodinu by však musel potvrdit další výzkum.

Nejen, že nám malá historie naší rodiny může pomoci v našem sebepojetí a nalezení místa ve společnosti, ale pomáhá nám také lépe pochopit zkoumanou historickou dobu. Jako historici můžeme skrze jednotlivé příběhy lépe nahlédnout pod pokličku událostí, které se odehrály v minulosti. Právě takovými byli historikové francouzské školy Annales, o kterých budu psát v další kapitole.

4.1 Francouzská škola Annales

Za její zakladatele se považují dva dějepisci a akademici, Lucien Febvre a Marc Bloch. Tito dva pánové bývají označováni přímo za revolucionáře. Jejich revoluční přínos spočíval v pohledu na dějepisectví. Vymezili se k dosavadním postupům interpretace historie a rozšířili zájem historiků o další obory. Pro pochopení změny v jejich uvažování nejprve uvedu stav, který zde byl před jejich nástupem.

Dříve převažovalo dějepisectví z pohledu příběhů velkých mužů, vojevůdců nebo králů (Burke, 2004, s. 10). S tímto pojetím se někdy můžeme setkat ve výuce dějepisu. Často se postupuje dějinami chronologicky, tak jak po sobě následovali panovníci, nebo jak se udály slavné bitvy válečného tažení. Avšak z těchto faktografických údajů se nám nemusí vůbec podařit vyčíst obrázek o společnosti a každodenním životě.

Francouzský sociolog a ekonom François Simiand kritizoval vyprávění velkých událostí a dokonce označil „modly uctívané kmenem historiků“. Měl tím na mysli „modlu politiky“,

tak označoval bádání v politických faktech a válkách, jimž je přikládán přeceněný význam. Dále „modlu individua“, která zase stavěla do popředí panovníky a proslulé osobnosti doby. A jako poslední „modlu chronologie“, která nám přináší uchopitelnost dějin, ale společně s ní i mnohá úskalí (Burke, 2004, s. 13).

Vůči těmto modlám se vymezili i zakladatelé školy Annales a pokusili se o přiblížení společnosti jako celku. Do studia historie zahrnuli i další vědy ať už humanitní, tak i přírodovědné. Pro hlubší pochopení doby a společnosti jako takové uváděli fakta ze sociologie, psychologie, etymologie, ale i geografie, statistiky a jiných dalších.

Jejich cílem se stalo popsat všechny oblasti lidské činnosti. Zabývali se hospodářským a sociologickým vývojem. Jedním ze svazků Febvovy encyklopedie je i svazek s názvem Kultura každodennosti. Do každodennosti řadili Febvre a jeho následovníci například stolování, odívání nebo bydlení. Významným autorem se stal Braudel, který svou práci postavil na „malých dějinách“ a srovnal je s dějinami velkých hospodářských a sociálních změn (Burke, 2004, s. 44).

Francouzská škola Annales velmi ovlivnila dnešní dějepisectví na celém světě. Díky těmto pánům vzrostl zájem o malou historii, o příběhy obyčejných lidí. Lidí, kteří nebyli výrazní a významní pro svou dobu, ale byli součástí společnosti, kterou vytvářeli a tím se podíleli na celkovém obrazu své doby. Neboť jak píše autoři knihy Sociologie stáří a seniorů „Velká historie je tkána z vláken jednotlivých rodových-multigeneračních malých historií.“ (Sak, Kolesárová, 2012, s. 52).

4.2 Mikrohistorické sondy

V roce 1976 vydal italský historik Carlo Ginzburg knihu s názvem „Sýr a červi. Svět jednoho mlynáře kolem roku 1600“ (Ginzburg, 2000). V této knize nám autor přináší životní příběh mlynáře, který byl za své názory popraven inkvizicí. Navzdory svému příběhu nevstupuje mlynář do dějin jako velký reformátor, ale jeho příběh byl zapomenut. Jaký cíl tedy sleduje Ginzburg, když oživí z hlediska velkých dějin příběh, který je nepodstatný a byl dávno zapomenut.

Přínos knihy nespočívá v oživení příběhu člověka, ale v sondě do myšlení společnosti obyčejných lidí kolem roku 1600. Skrze postavu mlynáře, který sám sebe řadí mezi chudé obyvatele, a skrze záznam z inkvizičního procesu, který byl s mlynářem vykonán, můžeme nahlédnout do mysli člověka chudších vrstev v Itálii v období konce 16. století.

Břetislav Horyna ve své recenzi ke knize Sýr a červi uvádí, že ve stejném období, kdy se odehrává příběh mlynáře, žil a byl upálen i Giordano Bruno (Horyna, 2001). Oba dělali totéž a oba skončili stejně. Velký rozdíl je však v jejich vzdělání, společenském postavení a vlivu. Zatímco mlynář o svých myšlenkách hovořil jen s lidmi ve vesnici, astronom, filozof, matematik, vysokoškolský profesor a kněz Giordano Bruno ovlivnil mnohem více lidí a dalších vzdělavců a proto patří, jak píše Horyna, do dějin humanizace naší společnosti (Horyna, 2001).

Další publikací, která nám přináší osobní zažívání dějin a historického prostředí je Příběh Ouběnic (Petráň, 2001). Tato kniha profesora historie Josefa Petráně přináší pohled do dějin jeho rodné vsi a do života jejích obyvatel. Děje se za pomoci mikroskopických sond, které jsou doplňovány širšími srovnáními. Kniha nese podtitul Mikrohistorie české vesnice do roku 1918, první vydání bylo realizováno v nepatrném nákladu za pomoci obce Ouběnice (Petráň, 2000). Studie se však stala inspirací regionálním badatelům a zájemcům o život vesnického lidu, že vzniklo druhé přepracované vydání (Petráň, 2001). Studium rodinné historie je úzce provázáno i se studiem místa odkud předci pocházejí, proto tuto knihu uvádím ve své práci a je možné, že ovlivnila i autory knihy Házovice, moja dědina 2, ze které jsem čerpala ve své praktické části.

4.3 Pojetí života předka na pozadí událostí velké historie

Studie Ginzburga i Petráně zmíněné v předchozí kapitole přinášejí příběhy, které byly v průběhu let zapomenuty. Lidé, kteří si příběhy pamatovali, se nejspíš domnívali, že nejsou důležité, proto je nešířili dál. A ony opravdu důležité nebyly z toho pohledu, že nepřinesly žádný velký zvrát událostí. Tento pohled je stejný i v dnešní době, staří lidé mohou mít pocit, že život, který oni prožili není důležitý, protože konkrétně jim se nepodařilo nic na tomto světě změnit.

V mém pohledu je však jejich život čistým svědectvím doby a každodennosti, která téměř vždy stojí na úplném počátku velkých zvrátů. Jako příklad mohu uvést, že mezi příčiny druhé světové války se řadí hluboká hospodářská krize a nespokojenost s národním uspořádáním po první světové válce v Německu. Krize i nespokojenost zasáhla každodennost německých obyvatel a ovlivnila jejich běžný život a myšlení. Lidé žijící pod tlakem těchto faktorů následně usnadnili vzestup Adolfu Hitlerovi.

Skrze životy jednotlivých lidí, kteří vytvářejí společnost, můžeme najít klíč k událostem, které se nám z jiné perspektivy mohou zdát zcela nepochopitelné. Ať už v tom velkém, celospolečenském měřítku, tak i z pohledu naší rodiny.

Pokud sami podnikneme mikrohistorickou sondu do historie naší rodiny, získáme pocit provázanosti s historií a odpovědnosti za náš život, který není osamocený, ale je součástí rodové-multigenerační malé historie.

Praktická část

5 Výzkum

V této praktické části bakalářské práce se budu zabývat svou rodinou. Pokusím se přiblížit rodinné poměry a příběhy. Po vzoru francouzské školy Annales, o které píše v teoretické části práce se pokusím přiblížit ke každodennosti mých předků. Pomocí případové studie se ponořím do malé historie své rodiny. Kvůli zákonu o ochraně osobních údajů jsou všechna jména i místopisné názvy smyšlené. Inspirací pro vymyšlení nových jmen se stalo valašské nářečí.

5.1 Metodologie

Výzkumná činnost je založena na případové studii. V knize Kvalitativní výzkum charakterizuje Hendl tento výzkumný postup takto „Výzkum pomocí případové studie se zaměřuje na podrobný popis a rozbor jednoho nebo několika málo případů. Základní výzkumnou otázkou je, jaké jsou charakteristiky daného případu nebo skupiny porovnávaných případů.“ (Hendl, 2016, s. 101).

V mém přístupu se jedná o popis a charakteristiku jednoho případu, a to konkrétně mé rodiny. Získávání dat vychází z mého celoživotního sledování rodinných vztahů a poměrů. Pro účely bakalářské práce jsem své sledování doplnila rozhovory s rodinnými členy. Jednalo se o dva typy rozhovorů, které se téměř vždy prolínaly. Prvním byl rozhovor s pomocí návodu, který vycházel z knihy Strom života naší rodiny (Kopřivová, 2018), která mne inspirovala k tomu, jakých okruhů se při rozhovoru dotknout. Druhý způsob získávání dat, který doplňoval rozhovor s pomocí návodu, byl neformální rozhovor. Tento typ rozhovoru vychází z přirozeného průběhu interakce a spoléhá na spontánní generování otázek (Hendl, 2016, s. 101).

5.2 Případová studie rodiny

Psát případovou studii své rodiny je netradiční. Nemám dostatečný odstup a jsem citově velmi zaujatá. Tento fakt si však uvědomuji a na konci studie se pokusím reflektovat můj pohled na rodinu, který jsem do práce přinesla. Mé počáteční informace vycházejí z mých vzpomínek a vyprávění rodičů a prarodičů. Přičemž jedna babička ráda vzpomíná na své dětství, často se vídá se svými sourozenci, a tak tuto část rodiny znám docela dobře. Druhá babička, stařenka, tak jsme ji vždy říkali, jak je na Valašsku zvykem, tolik o svém dětství nepovídala. Její manžel, můj staříček, umřel ještě dříve, než jsem se narodila, nestihla jsem proto poznat nejen své předky,

ale ani jeho. Jsem tedy na vážkách, zda se mi podaří doma získat alespoň nějaké informace k této straně rodiny.

Všechny informace jsem se snažila získat v domácím prostředí, pokusila jsem se tak odkrýt, to, kolik informací můžeme nalézt i v našem nejbližším okolí. Jak poznamenal v rozhovoru pro idnes.cz genealog Gád Vojkůvka, pokud chceme začít s tvorbou rodokmenu, je nejjednodušší začít hned doma a vyzpovídat rodiče a prarodiče. (Prokopová, 2016)

5.2.1 Já a můj pohled na mou rodinu

Narodila jsem se v roce 1995 a mám o čtyři roky staršího bratra. Náš sourozenecký vztah není nijak výjimečný. V dětských letech došlo k několika hádkám, ale to nebylo nic neobvyklého. Nyní spolu vycházíme dobře, vídáme se však méně často. Rozděлил nás už nástup bratra na střední školu, kdy přes týden bydlel na internátě. Dnes žije v Brně a občas se potkáme u rodičů.

Do mých devíti let jsme celá (nukleární) rodina bydleli v obci Horní v domě s prarodiči, což jsou rodiče mé matky. Poté jsme se přestěhovali do rodinného domu v obci Velká, který postavil můj otec. Novostavba se nachází v sousedství domu, kde otec vyrůstal. V tomto domě stále bydlí otcova matka a otcův bratr s manželkou. V době, kdy jsme se stěhovali, tam bydlely i dvě mé sestřenice, které jsou už provdány a bydlí jinde.

Obec Horní je místní částí Šufánkova pod Baněčkú a leží v těsném sousedství s obcí Velká. Pěší chůzí jsou domy, ve kterých jsem žila, od sebe vzdáleny asi 20 minut. Měla jsem proto jako dítě nablízku prarodiče z matčiny strany i babičku z otcovy strany a vlastně i celou rodinu. Někdy jsem záviděla spolužákům na základní škole, že jezdili na prázdniny k babičce někam do Čech. Jsem však ráda, že jsem měla všechny prarodiče vždy nablízku.

To, že jsme měli s bratrem na blízku prarodiče, jistě ocenili i naši rodiče. Nejvíce o prázdninách, kdy jsme zůstali doma a oni museli chodit do práce. Často jsme chodívali na obědy k jedné nebo druhé babičce. Jinak se v rodinném kruhu setkáváme poměrně pravidelně. Vždy, když někdo z nás slaví narozeniny, nebo při jiných dalších výročích a událostech. Návštěva prarodičů se obvykle stává cílem naší nedělní procházky nebo naopak prarodiče navštíví nás.

Z mých dětských let si pamatuji nejhlubší vztah k babičce Anně Válečkové. K její osobě se vrátím později, ale byla to právě ona, kdo ve mně vzbudil cit pro tradici. To ona mě naučila vyšívát a plést. Pomáhala jsem jí péct buchtu a cukroví na Vánoce. Při práci jsme si často zpívaly

moravské lidové písničky. Každoročně jsme se společně oblékaly do kroje na pout' v Horní a já jsem vždy pozorně sledovala, jak s krojovými součástkami pracuje a jaký k nim má vztah. Po jejím vzoru jsem pak nastoupila do valašského souboru. Nejprve do dětské složky a později do skupiny dospělé části souboru, ve které působím dodnes.

Práce ve folklorním souboru není jen o pohybové přípravě a tanečním umění. Nedílnou součástí je předávání informací o historii a tradicích. V tomto ohledu mne ovlivnil nejen soubor, ale také to, že pocházím ze Šufánkova pod Baněčkú, kde se nachází Muzeum v Šufánkově pod Baněčkú. Toto muzeum přibližuje život lidí na Valašsku od druhé poloviny 17. století do 50. let 20. století, a to nejen svou expozicí, ale i živými prezentacemi, kterých jsem jako člen souboru byla nespočetně účastníkem.

Výše jsem popsala, jak já vnímám svou rodinu a čemu přikládám váhu, že jsem se dostala až k tomuto tématu práce. V další části se budu snažit stručně popsat mé rodiče a dále postupovat hlouběji do historie k mým předkům.

5.2.2 Rodiče

Matka: Narodila se jako druhá dcera manželům Janu a Anně Válečkovým. Dětství prožila v obci Horní v rodinném domě se svými rodiči a starší sestrou. V sousedním domě bydlí bratr Jana se svou manželkou, kteří měli tři děti. Moje matka se svou sestrou často trávily čas i se svými bratřenci a sestřenicí ze sousedství.

Navštěvovala mateřskou školu v Horní, která se nacházela v těsném sousedství s domovem. První stupeň základní školy navštěvovala ve Velké, druhý stupeň v obci Hradisko-Těstec. Jejím zaměřením je chemie, věnovala se jí při studiu chemické průmyslové školy v Odlehlisku. Na školu se dostala až po odvolání, zřejmě kvůli uvedenému náboženství mezi absolvovanými předměty.

Po absolvování střední školy se provdala a měla děti. Z počátku měla i jiná povolání, já si však nejvíce pamatuji, když byla zaměstnána v chemické laboratoři. Nyní pracuje ve stejné firmě, avšak na pozici vstupní kontroly materiálů.

Otec: Je stejně jako matka druhým dítětem, má staršího bratra. S ním a se svými rodiči vyrůstal v rodinném domě ve Velké, který postavili jeho rodiče.

Navštěvoval základní školu ve Velké, druhý stupeň pak v obci Hradisko-Těstec. Po základní škole chodil na střední průmyslovou školu stavební ve Valašském Henkaj, kde se v učebním oboru vyučil truhlářem.

Celý život pracuje ve stolárně. Nejdříve to bylo v národním podniku Tasel v Šufánkově pod Baněčkú. V roce 1990 si s bratrem založili firmu na zakázkovou výrobu nábytku. Nyní pracuje ve stolárně muzea v Šufánkově pod Baněčkú.

Po svatbě zůstali oba rodiče bydlet v rodinném domě v Horní s rodiči mé matky. Započali však se stavbou rodinného domu ve Velké, která trvala velmi dlouho, protože se snažili celou stavbu zrealizovat svépomocí. Otec dojížděl z Horní do práce do Velké a poté zůstával dlouho na stavbě. Jako malé děti jsme se s bratrem často ptali, kde je tatínek, který se domů vracel, když jsme už spali. Toto však vím pouze z vyprávění matky a sama si nevzpomínám, že bych trpěla v dětství citovou újmou.

Jelikož rodiče nejsou předmětem mého zájmu nebudu se už dále věnovat jejich životům a přejdu k dalším generacím.

5.2.3 Prarodiče z matčiny strany

Babička: Anna Válečková rozená Drátalová, narodila se v roce 1944 na Bačově vrchu v Šufánkově pod Baněčkú. Je nejstarší ze sourozenců, má dvě sestry a jednoho bratra. S nejmladší sestrou jsou si nyní ve stáří velice podobné a lidem se často pletou. Dřevěná chalupa, která dodnes stojí nedaleko vrcholku hory, ve které se babička narodila, se stala místem, kde moje babička prožila své dětství a velmi ráda na něj vzpomíná.

Ačkoli se nejedná o časově velmi vzdálené období, život v takto odlehlé lokalitě probíhal jinak. Na Bačáku, jak se místu u nás v rodině říká, není zaveden vodovod, kanalizace, ani elektřina, pro vodu se musí chodit do „korytka“. Zdrojem obživy bylo pole a krávy, které se na vrchu chovaly.

Tento zdroj obživy sloužil i nadále, když se rodina přestěhovala do nové chalupy ve Vlhkém. Chalupa se sice nacházela na úpatí kopce, ale stále je to do centra města poměrně daleko. Babička i její sourozenci pořád docházeli na vršek, kde pomáhali obdělávat pole, sušit seno a pást krávy. Jedna ze vzpomínek se právě týká pasení krav. Kluk od sousedů si chtěl hrát s babičkou a jejími sourozenci. Měl však hlídat krávy, aby neutekly. Vzal proto doma sůl, kravám

posolil kousek louky a odešel si hrát s dětmi. Když se vrátil, krávy měly sežránu všechnu posolenou trávu a místo bylo vyholené až na hlínu.

Jako na nejlepší jídlo vzpomíná babička na nové brambory vykopané na poli, kterých se uvařila plná mísa, a připíjelo se k nim podmáslí z domácího mléka. V podmáslí prý bývaly ještě malé kousky stlučeného másla, což byla pro děti velká pochoutka. Máslo byla surovina, kterou maminka mé babičky stloukávala z kravského mléka a část musela odevzdávat ve městě.

Přestože babička dosahovala ve škole dobrých výsledků, její vzdělání skončilo u toho základního. Navštěvovala tři ročníky v malotřídní škole na Spodních Pastvinách a poté docházela do měšťanské školy. Budova „měšťanky“ stojí v městském parku Šufánkova pod Baněčkú a dnes slouží jako Základní umělecká škola. Pěšky trvá cesta od domu ve Vlhkém ke škole asi 30 minut. Po završení vzdělání na této škole musela babička, jako nejstarší ze sourozenců nastoupit do práce, aby přilepšila finanční situaci celé rodině.

Pracovala v národním podniku Tasel. Po mateřské dovolené získala práci v mateřské škole v Horní. Z počátku pracovala jako učitelka, měla velmi kladný vztah k dětem. Na tuto pozici však neměla potřebné vzdělání. Do mateřské školy zřejmě přišel požadavek na vzdělání všech učitelek. Paní ředitelka se přimlouvala za babičku, aby mohla ve školce jako učitelka zůstat, ale podle slov babičky paní ředitelka nebyla členkou komunistické strany a babička jí nechtěla dělat starosti. Proto raději přijala místo uklízečky.

V době působení babičky v mateřské škole byli mezi žáky nejen její dvě dcery, ale také dva synovci a neteř. Vlivem kladného vztahu babičky ke všem dětem se děti naučily říkat babičce „teta Anka“ a toto oslovení jí zůstalo dodnes. Dům prarodičů se nachází u návsi vesnice, hned vedle mateřské školy. Je tedy v centru dění a skoro všichni lidé ve vesnici neřeknou babičce jinak než „teta Anka“.¹

Kvůli finanční situaci změnila babička povolání a nastoupila zpět do firmy Tasel, která v té době začínala vyrábět barevné obrazovky do televizorů. Posledních devět let před nástupem do důchodu pracovala v šicí dílně.

Babička se dodnes zajímá o společnost a události v Horní. Od mala se podílela na kulturním životě. Na Spodních Pastvinách hrála divadlo v ochotnickém spolku, který fungoval

¹ Na tomto místě bych ráda uvedla, že na Valašsku je stále zcela běžné, že děti oslovují sousedy a další i vzdálenější příbuzné titulem teta a strýc.

při rodičovském sdružení školy. Tancovala ve valašském souboru a byla členkou dobrovolných hasičů v Horní. Hasiči sdružují především lidi, kteří se v obci podílejí na kulturních událostech. Největší z nich je Michalská pout'.

Tradiční podoba pouti vypadá tak, že se ráno slouží mše v kostele Všech svatých v Šufánkově pod Baněčkú, poté následuje průvod farníků do Horní (asi 2,5 km). Při příchodu na náves se lidé sejdou u křížku a společně se pomodlí za všechny živé i zemřelé z Horní. Modlitbu z kancionálu předříkává právě moje babička. Tato pout' je také příležitost, kdy lidé oblékají kroje, ať už ty staré, které se dědí nebo i nově vyrobené, podle původních vzorů. Krojovaných lidí bývá dostatek a v této obci se zvyk drží mnohem více než v okolních obcích.

Není totiž důležité zdědit nebo pořídit si kroj, ale naučit se o něj pečovat, správně ho uchovávat, umět si ho obléct a umět ho nosit. Takové rady jsem od babičky dostávala už od dětství, pokaždé, když jsem kroj oblékala a také jiní lidé z Horní chodívají k babičce pro radu, nebo jí svěří krojové součástky, se kterými si neví oni rady a vědí, že u babičky budou v dobrých rukou.

Dědeček: Jan Váleček se narodil v roce 1940 v Horní. Se svým nejstarším bratrem se nikdy nesetkal, ještě než se dědeček narodil, jeho bratr František ve svých sedmi letech zemřel. Dalšími sourozenci byla starší sestra a bratr a jeden mladší bratr.

O svém dětství dědeček nikdy moc nemluvil. Když jsem se ho vyptávala, řekl jen základní informace a dál je nerozváděl. Náš rozhovor bral jako nějaký výslech či zpověď. Bylo na něm vidět, že vzpomínání pro něj není tak jednoduché jako pro babičku.

Co však o něm vím je to, že chodil do obecné školy ve Velké a pak do měšťanské školy v Šufánkově pod Baněčkú. Vyučil se pekařem a pracoval v pekárnách v obci Hradisko-Těstec. Od mládí má problémy s průduškami a také ho trápí kožní nemoc lupenka. Kvůli tomuto hendikepu vyměnil práci v pekárně za pozici v čistírně odpadních vod v průmyslovém areálu Tasel v Šufánkově pod Baněčkú. Od roku 2000 si užívá penzi.

Mládí prožil v Horní, po svatbě chvíli bydlel s babičkou u jejích rodičů na Spodních Pastvinách. Se svým starším bratrem koupili dva pozemky v Horní ležící vedle sebe a postavili na nich zrcadlově souměrné domy. Do těchto domů se později nastěhovali se svými rodinami. Ze sourozenců zůstali už jen oni dva, starší sestra i mladší bratr zemřeli už před nějakou dobou, takže si je já ani nepamatuji.

Mezi dědečkovy záliby patřilo v mládí kolo, později auto. Konkrétně žlutá Škoda 100, o kterou se poctivě staral a uměl si na ní kde co opravit. Rád také opravuje hodiny, hodinky a další všemožné přístroje a spotřebiče. Je dokonce držitelem zlepšovatelského průkazu, který mu vystavili v práci, když opravil velmi drahé čerpadlo, které vypadalo, že se bude muset vyměnit. Když mi tuhle historku vyprávěl, myslela jsem, že si ze mne utahuje, nebo že to byl nějaký fór jeho spolupracovníků. Pak mi ale ukázal oficiální dokument i s razítkem, který měl schovaný mezi dalšími průkazy.

Jako děti jsme všechny rozbité hračky nosili jemu, aby je opravil. Také sousedi a známí ho občas prosili o opravení něčeho. Nejraději jsme byli, když se jednalo o hodiny s kukačkou, které když dědeček opravil, ještě několik dní visely na zdi, než si pro ně majitel přišel, a my jsme je mohli pozorovat.

5.2.4 Prarodiče z otcovy strany

Stařenka: Františka Putírková rozená Pazúrová se narodila v roce 1936 a je nejstarší ze čtyř sester. Říkáme jí stařenko, ne protože by byla o mnoho starší než jiné babičky, ale vždycky chtěla, abychom jí tak všichni říkali, už v jejích pětáctýřiceti letech, kdy se dočkala prvního vnoučete. Toto oslovení „stařenka a staříček“ vychází z valašského nářečí a v dnešní době bývá ve většině případů nahrazeno oslovením babička a dědeček. Jako dítěti a vlastně dodnes mi vyhovuje mít jednu babičku a jednu stařenku a vždy vím, o kom je řeč.

Stařenka prožila celý život ve Velké. Chodila zde do školy, která má jen první stupeň, druhý stupeň základního vzdělání absolvovala v měšťanské škole v Šufánkově pod Baněčkú. Bavila ji hudební výchova a praktické předměty jako vaření a šití, naopak neměla ráda ruštinu. Ve večerní škole se vyučila prodavačkou. Pracovala jako dělnice v národním podniku Tasel, poté v podnikové prodejně gumáren, a nakonec v masně ve Velké.

Příběh z jejího dětství si pamatuju jen ten, když nám vyprávěla o válce. Mluvila o tom, jak se na obloze blýskalo, jako při bouřce, když byl bombardován Šufánkov pod Baněčkú. Jak se schovávali ve sklepě někdy i několik dní, a jak viděla projíždět obcí ruské tanky. Bylo mi docela málo let, když takto vzpomínala. Bála jsem se, protože to bylo před spaním, a z toho důvodu je to pro mne silná vzpomínka.

Když jsem se jí ptala na její koníčky nebo oblíbená místa, jen povzdechla a dodala, že na nic takového nebyl čas. Byla nejstarší ze sester a na gruntu, kde vyrůstala, chyběla mužská síla.

Obrázek 1- pohled na grunt ve Velké

Myslím, že to byla právě ona, kdo tu těžkou práci zastával. A je to na ní vidět, v kloubech prstů na ruku má revma a na jejím těle jsou znatelné stopy, že je to člověk, který celý život tvrdě pracoval. Na druhou stranu ve svých osmdesátičtyřech letech seká třísky do kamen, stará se o zahrádku a slepice a seká trávu na zahradě. Trápí ji stáří, které jí ubírá síly, často si posteskuje, co jí všechno bolí, ale když se podívám

doma z okna, stejně ji vidím zase ohnutou v zahrádce.

Po delším rozhovoru nakonec přiznala, že se jako mladá bavila vyšíváním, šitím a pletením. Myslím, že by se těmito činnostmi ráda zabavila i teď ve stáří, ale revma v jejích prstech jí to nedovoluje. O to více si vážím šátku, který si vyšívala ke kroji a který mi věnovala. Místo těchto rukodělných prací teď hodně čte, knihy i noviny, a poslouchá rádio.

Staříček: František Putírka se narodil v roce 1935 ve Spodní Bečce. Bohužel jsem ho nikdy nepoznala, protože zemřel na rakovinu žaludku dříve, než jsem se narodila. Jeho podobu znám pouze z fotografií a o jeho rodině toho také moc nevím.

Do školy chodil na Spodní Bečce a pak do měšťanky v Šufánkově pod Baněčkú. V Odlehlisku se vyučil zámečnickem, ale živil se pak jako elektrikář.

Měl dva starší nevlastní bratry z otcova prvního manželství a tři vlastní sestry.

Stařenka o něm říkala, že uměl hezky malovat a že rád sedával se svou první vnučkou (mojí sestřenicí), která se dnes živí jako výtvarnice a učil ji malovat.

5.2.5 Drátalovi

Rodiče mé babičky Anny Válečkové pocházeli oba z Šufánkova pod Baněčkú. Její tatínek Stanislav Drátal se narodil v roce 1919, byl vyučeným zámečnickem a uměl hrát na harmoniku. Maminka babičky se jmenovala Anna Drátalová, narodila se v roce 1923 a její dívčí jméno bylo Chasníková. Bydleli v chalupě na Bačově Vrchu a v roce 1952 se přestěhovali do nové chalupy ve Vlškém.

Mnohem více než o svých rodičích mluvila babička o svých prarodičích, a to především z otcovy strany. Rodiče maminky se jmenovali Bohumír Chasník (1898-1971) a Františka Chasníková, rozená Ometlová (1899-1961) a pocházeli z Šufánkova pod Baněčkú.

Na prarodiče z otcovy strany vzpomínala babička nejčastěji. Důvodem bylo zřejmě to, že žili v chalupě na „Bačáku“, kde babička prožila své mládí. Když o rodičích otce mluví oslovuje je jako stařenka a staříček a používá formu onikání. (příklad: Stařenka, oni byli pořádní a doma to měli vypulírované.)

Otec Stanislava Drátala, Jan Drátala, se narodil v roce 1899 v Šachticích u Hépi pod Baněčkú. Za druhé světové války byl asi dva a půl roku vězněn v koncentračním táboře za pomoc partyzánům, kteří se skrývali v lesích okolo Šufánkova pod Baněčkú. Nejprve byl odvezen do Osvětimi, odtud absolvoval tzv. pochod smrti do Buchenwaldu. Po osvobození a ukončení války se vrátil domů, kde ho za několik let navštívil jeho spoluvězeň. Babička toho jejich setkání popisovala jako velmi emotivní, které zasáhlo celou rodinu.

Obrázek 2- Rosina Drátalová

Manželkou Jana Drátaly byla Rosina Drátalová rozená Košíková. Narodila se v roce 1895 a byla tedy o čtyři roky starší než její manžel. Když se narodil Nejstarší syn Stanislav bylo Janovi teprve 20 let, což podle tehdejších zákonů znamenalo, že byl nezletilý a nesměl se oženit. Rosina tak byla považována za svobodnou matku a podle zvyklostí nenechávala nemanželského Stanislava nikomu pochovat.

Vzpomínky mé babičky v souvislosti s její rodinou jsou z velké části spojené s chalupou na „Bačáku“. Jednalo se o dřevěnou chalupu, když jak vpravo je chlívek a schody do podkroví, kde bylo uskladněné seno, na kterém se v létě spalo. Nalevo se vcházelo do jizby, tam se nacházela pec, na které se vařilo, jedna postel, na které spaly děti a druhá, kde spali rodiče. Za jizbou se nachází světnice, parádní místnost, zde byla taky postel, v té ale nikdo nespál, byly na ní uloženy peřiny a sváteční krojové součástky. To vše bylo zakryto bílým přehozem a nahoře byla posazená rokoková panenka v bílých vyšíváných šatičkách. Podle vzpomínek babičky dbala Rosina hodně nejen o sebe, ale i o domácnost. Když viděla, že se k jejich chalupě někdo blíží, přichystala chléb a oblékla si čistou bílou zástěru.

5.2.6 Válečkovi

Obrázek 3- Eliška Válečková s dětmi

Dědeček nikdy moc nevzpomínal, jak už jsem zmínila výše, když jsem se ho vyptávala, vtipkoval, že je to jako u výslechu.

Maminka dědečka se jmenovala Eliška Válečková, rodným jménem Chlupařová a narodila se v roce 1904 v Jelenicích. Její maminka zemřela, když bylo Elišce asi 14 let, otec se poté znovu oženil. Eliška měla bratra a sestru a z otceva druhého manželství nevlastní tři bratry a jednu sestru. Kvůli poměrům v rodině byl zřejmě sňatek Elišky a Ivana domluvený. Přestože měli manželé spolu pět dětí, bydleli odděleně. Sice v jednom domě, ale každý měl svou domácnost.

Ivan Váleček se narodil v roce 1904 v Horní. Živil se jako zemědělec, na dluh přikoupil pozemky, které byly později znárodněny, ale dluh mu zůstal a musel jej doplatit. Na jeho rodiče si můj dědeček vůbec nepamatoval, říkal, že vlastně ani neví, kde jsou pohřbeni. Z knihy Hážovice moja dědina 2, kterou zpracovali nadšenci z Hážovic jsem se o nich však něco dozvěděla.

Otec se jmenoval Stanislav Váleček. V roce 1877 se oženil s Danou Jadernicovou z Velké a narodilo se jim devět dětí, avšak sedm z nich se nedožilo dospělosti. Při porodu desátého dítěte v roce 1896 Dana zemřela a Stanislav se ještě téhož roku znovu oženil, tentokrát s Marií Válečkovou, rozenou Štandrlou. S Marií měl pět dětí, tři dcery a dva syny.

V knize jsem dále našla informaci, že rodiče Stanislava Válečka byli Jan Váleček († 1872) a Žofie Válečková, rozená Milútková († 1876). Kteří vlastnili grunt v Horní.

5.2.7 Pazúrovi

Obrázek 4 - Manželé Pazúrovi

Stařenka o svých rodičích nikdy moc nemluvila a když jsem jí o to požádala, začínala se slovy, že neví, co mi má povědět a že už si asi ani nic nevzpomene.

Oba její rodiče pocházeli z gruntu, proto bylo v rodině vždy hodně starostí o hospodářství. Jak jsem zmínila již výše, tyto rodiče měli čtyři dcery a nejstarší z nich je moje stařenka.

Dozvěděla jsem se jen, že její maminka se jmenovala Františka Pazúrová, rozená Virgajsová. Narodila se v roce 1914 a pocházela

z Velké. Celý život byla ženou v domácnosti, tedy starala se o grunt. Její rodiče Ludmila Virgajsová a Josef Virgajs zemřeli v první polovině 40. let 20. století, kdy byla stařenka ještě dítě, a tak si je nepamatuje.

Otec stařenky byl Vincenc Pazúr, narodil se v roce 1908 v Horní a živil se jako zemědělec. Na svém gruntu ve Velké choval krávy, ovce i prase. Vedle domu, kde rodina žila, stála dřevěná stodola, ve které byl ustájen dobytek. Stařenka mi vyprávěla, jak se tam jako malá holka bála chodit, protože tam bylo plno krys, myší a potkanů. Později se postavila stodola zděná, která je dnes upravená a slouží jako stolařská dílna mého strýce.

Pazúrovi z Horní

Níže popsané informace o mých předcích pocházejí z knihy Házovice, moja dědina 2

Obrázek 5 - rodina Josefa Pazúra

Rodiče Vincence Pazúra se jmenovali Ludmila Pazúrová, rozená Podělková, a Josef Pazúr.

Ludmila je mou praprababičkou, s Josefem měla osm dětí, čtyři syny a čtyři dcery. Její otec byl Stanislav Podělka, který byl v letech 1892-1910 starostou v Horní. V roce 1910 náhle zemřel. Maminka Ludmily se jmenovala Marina Jajdanášová a pocházela z obce Kúdel u Bělce pod Harcú, což je od Horní asi 50 km

vzdálená obec. Rodina Pazúrových se živila hospodařením. V roce 1890 se na gruntu chovaly dvě kobyly, jeden býk, dvě krávy, deset ovcí a jeden vepř.

Zajímavý osud měl prapradědeček Josef Pazúr (1880-1962), byl jediným synem Josefa Pazúra (1853-1889) a Dany Pazúrové, rozené Macháčkové († 1886). Když v devíti letech osiřel starali se o něj jeho nevlastní sourozenci z otcova prvního manželství a jeho babička Rozálie Pazúrová (roz. Podělková, † 1895). Rozálie se tak ve svých šedesáti letech starala nejen o chlapce, ale i o grunt, který zůstal po jeho rodičích. Ve svých dvaceti letech jako už dospělý převzal Josef Pazúr grunt v Horní a od roku 1919 se dokonce na čtyři roky stal starostou Horní.

5.2.8 Putírkovi

O svém staříčkovi Františku Putírkovi toho vím málo, a ještě méně toho vím o jeho rodičích. Jeho maminka pocházela ze Spodní Bečky, narodila se roku 1905 a jmenovala se Františka Putírková, což bylo zároveň i její rodné příjmení. Nikdo v blízké rodině však neví, zda to byla

pouze shoda náhod, či byla příbuzná svého muže, at' už v blízkém nebo vzdáleném rodinném vztahu.

Staříčkův otec se jmenoval Jan Pautírka, pocházel ze Střední Bečky a narodil se roku 1892. Když jsem o něm chtěla vědět více, dozvěděla jsem se, že byl nejspíše pekař. Prý doma hodně pekl a zvládal to jednou rukou. O tu druhou totiž přišel v první světové válce.

Měl dvě manželství, z toho prvního měl dva syny a z druhého byl můj staříček a jeho tři sestry. Nejen, že toto jsou veškeré informace, které mi jsou zatím dostupné, ale doma jsme nenašli ani fotku, jak vypadal.

5.3 Závěr případové studie

Studie vycházela z mých už získaných znalostí, které jsem doplnila informacemi nejbližších rodinných příslušníků. Pokusila jsem se tak ověřit, zda-li jsem i v domácím prostředí schopna nalézt informace, které pro mne budou nové a zásadní, které dokáží změnit můj úhel pohledu.

Cílem nebylo získat všechny informace o předcích až do středověku. Tato činnost se může stát i celoživotním pátráním a byla by to zřejmě mnohem obsáhlejší práce, hlavně zřejmě na jiné téma. Mou studií jsem chtěla narazit na pocity a překážky, kterým by mohli čelit žáci, pro které navrhuji výtvarnou řadu. Níže se pokusím shrnout úskalí, které pátrání po předcích přináší.

První věcí, na kterou jsem narazila, je vůbec otevření tématu předků. Často se jedná o lidi, kteří už zemřeli. Musíme být tedy obezřetní, zda otevřením tohoto tématu nepřisypeme sůl do ještě nezahojené rány. Pokud chceme získat nějaké informace, měli bychom si předem připravit otázky, aby lidé, kterých se ptáme, měli kde začít. Lépe se jim pak vzpomíná a vypráví.

Dále můžeme narazit na rozdílné povahy lidí, někteří vzpomínají velmi rádi, jiní se ke své minulosti z různých důvodů vracet nechtějí. Někdy však může zdání klamat a jsou lidé, kteří vzpomínají jen sami pro sebe, protože mohou mít pocit, že jejich nevýznamné životy nebudou nikoho zajímat. Naší otázkou, kterou jim prokážeme náš zájem, v nich můžeme vzbudit radost ze sdílení jejich vzpomínek.

Konkrétně v mé studii mne překvapilo, jak jsem vnímala informace o různých předcích. V případech, kdy jsem si myslela, že toho vím o životě předků hodně, jsem při psaní zjistila, že to nejsou informace, které ve mně rezonují. Byl to spíše prožitek z místa, kde předci žili. Byly to mé představy, které spojovaly konkrétní místo s jeho duchem a se životy mých předků.

Také jsem měla představu, že když o některých předcích nevím nic, je to proto, že o nich neví nikdo v rodině. Byla jsem však vyvedena z omylu. Stačilo se jen zeptat a najednou jsem u nejasné představy, kdo že to byl ten můj pradědeček a kde se tady vzal, došla až do šestého pokolení svých předků a upozorňuji, že pouze v domácím prostředí.

Při mém výzkumu jsem si několikrát všimla, že lidé raději vzpomínají na své prarodiče než rodiče, v rozsahu mé práce si však netroufám tvrdit, zda by se mohlo jednat o obecnější jev.

Jako přínos studie tohoto typu vidím především utříbení vědomostí o rodinných vztazích, zvláště pokud se zabýváme i rodinami sourozenců. Pro děti z rozvedených rodin může být toto upořádání zvláště přínosné.

Pro záznamy informací z rozhovorů jsem použila knihu *Strom života naší rodiny* (Kopřivová, 2018), která mi pomohla při strukturování rozhovorů a posloužila jako deník. V knize jsou zaznamenány pravdivé informace, proto nemůže dojít k jejímu zveřejnění (k nahlédnutí v archivu autorky). Další publikací, ze které jsem čerpala, byla kniha *Házovice, moja dědina 2*. Jedná se o publikaci, jejíž autory jsou hážovští rodáci, kteří pátrali po matrikách a popsali historii obce, i všech popisných čísel domů, podle matričních záznamů. Tato kniha vznikla při výročí 600 let od první zmínky o obci Házovice. Knihu máme doma v knihovně, ale nevěděla jsem, že v ní mohu nalézt informace o mých předcích. Přivedl mne k ní otec, který ji se zájmem před několika lety celou přečetl.

Uvědomuji si, že má studie je citově zabarvená a pokud by se moje předky pokusil popsat někdo jiný, vypadalo by to odlišně. Snažila jsem se však u všech ptát na stejné otázky a nevyhýbat se jim jen z důvodu, že by mohla následovat nepříjemná nebo nečekaná odpověď. Svou úlohu zde hraje i lidská mysl, která nepříjemné vzpomínky vytlačuje a upřednostňuje ty dobré.

V průběhu rozhovorů s prarodiči a psaní textu jsem narazila na pocity nostalgie, lítosti, soucitu, překvapení, ale i hrdosti a velké úcty k mým předkům. Do jisté míry pod vlivem vyprávěče příběhu, avšak v souvislosti s mou osobou a mým životem. Prožití těchto emocí upevnilo mé vztahy k mým předkům, ale i dalším rodinným příslušníkům a příbuzným.

Prostředí, ve kterém mí předci vyrůstali, ovlivnilo jejich výchovu ve všech generacích. Pociťuji, že sociální postavení a politické názory mých rodičů do značné míry vycházejí z jejich původu. V mé rodině jsem nezaznamenala nikoho, kdo by se názorově nějak zvlášť vymykal.

6 Výtvarná část

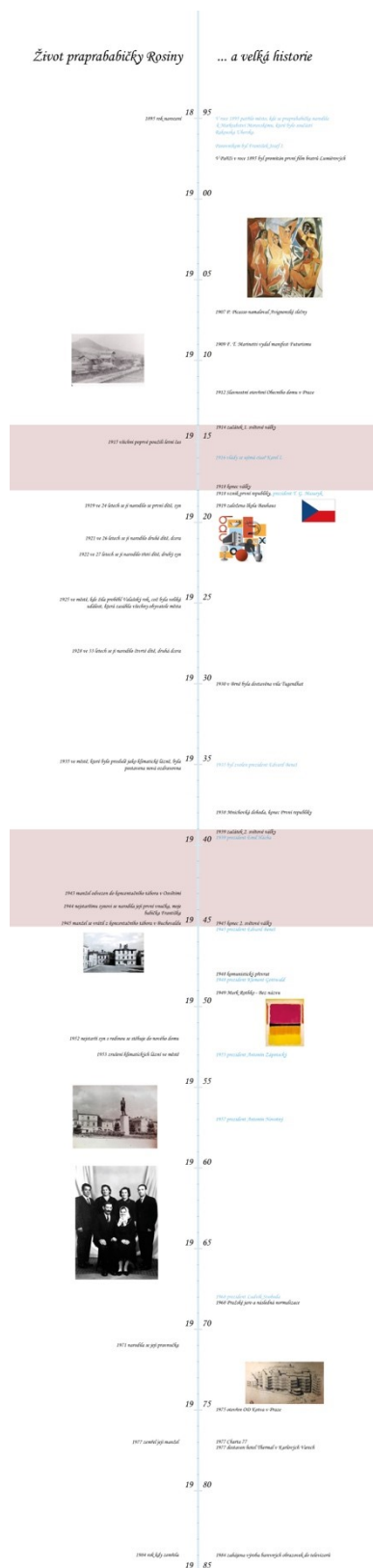
6.1 Časová osa

Pro svou tvorbu jsem si vybrala život praprababičky Rosiny, která se narodila v roce 1895. Její život jsem zmapovala pomocí časové osy. Ne mnoho informací, které o praprababičce mám, jsem zaznamenala tak, jak následovaly po sobě. Získala jsem tím lepší přehled o tom, v kolika letech se jí narodily děti, anebo jak vypadalo město, ze kterého pocházela.

Informace z jejího života jsem propojila s významnými politickými událostmi a vybranými ukázkami ze světa umění. Pokusila jsem se o vyvážené doplnění informací na časové ose.

Kontext informací přináší svědectví o době, ve které Rosina žila. Avšak její život byl velmi vzdálen od pokroků moderní společnosti. Rosina bydlela v dřevěné chalupě na Bačově vrchu v Beskydech. V chalupě dodnes není zavedena elektrina ani vodovod. Bližší pohled na její život tedy nepřináší pohled na dobu celkově, ale spíše na životy lidí, kteří žili v odlehlých horských a podhorských lokalitách. O to zajímavější se mi zdálo srovnat tento prostý život s pokroky moderního umění, kterých bylo v té době dosaženo v centrech světového významu. Lidé, kteří zažili válku, často vzpomínají na její hrůzy. Můžeme pak nabýt dojmu, že prožili svůj život ve válce. Avšak při pohledu na osu, můžeme vidět období války jako ne tak velký úsek života. Čímž rozhodně nechci zlehčovat situaci a životy lidí za války.

(Zde se nachází pouze náhled, obrázek v plné kvalitě je Přílohou 1)

Obrázek 6 – náhled časové osy

6.2 Autorské fotografie

Obecné informace zaznamenané na ose doplňují autorskými fotografiemi, které zachycují detaily valašského kroje.

Valašský kroj je pro mne fyzickým dokladem ze života praprababičky. Oblékala ho zvláště příslavnostních příležitostech, ale některé části tohoto oděvu využívala i v běžném životě.

Kroj, který fotografuji je nyní v mém vlastnictví. Je to dědictví, které jsem získala a velmi si ho vážím. Skrze fotografie přináším výpověď o kusech oděvu, které jsou na některých místech děravé, natržené, nebo je na nich skvrna. Přesto nemohu říci, žeby byl oděv tímto znehodnocen. Právě naopak, prohlubuje to mou citovou vazbu a zvláště obdiv k rukám, které stvořily tyto kusy oděvu bez pomoci strojů tak, že vydržely již více než 100 let.

Zde přiložené obrázky jsou pouze náhledy, v plné kvalitě se nacházejí v příloze 2.

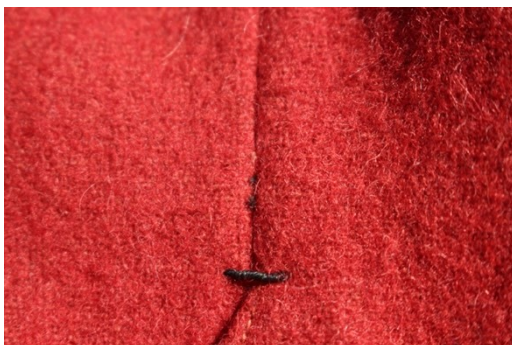
Obrázek 7

Obrázek 8

Obrázek 9

Obrázek 10

Didaktická část

7 Návrh výtvarné řady na téma rodinná historie

V této části práce se zaměřím na téma rodinná historie jako námět ve výtvarné výchově. Didaktické uchopení tohoto tématu vychází z teoretické části práce, která se snaží poukázat na to, jak moc mohou být děti ovlivněny historií své rodiny. Po vzoru francouzské školy Annales se žáci přiblíží ke konkrétnímu příběhu jejich předka a srovnají tento příběh s dějinnými událostmi velké historie.

Téma rodina se ve výtvarné výchově objevuje, protože je pro děti poměrně dobře uchopitelné, citově blízké a silné. V knize Věry Roeselové *Náměty ve výtvarné výchově* se vyskytuje kapitola s názvem rodina a v ní jsou náměty k tvorbě např. Maminka a tatínek jsou s námi, Portrét babičky nebo dědečka, Rodinná fotografie a další. K těmto námětům Roeselová uvádí výchovné cíle, které provázejí práci s nimi. Řadí zde hledání vazby k členům rodiny a schopnost vyjádřit ji, chápání domova nejen jako funkčního organismu, ale především jako citového zázemí, nalézání vlastního místa v nových sociálních skupinách, přemýšlení o mezilidských vztazích (např. vstřícnost, sounáležitost, soucítění, tolerance, odpovědnost, spolupráce) a přemýšlení o těchto pojmech ve vztahu jedince a okolního světa. (Roeselová, 2000, s.111-112)

Kromě výchovných cílů, které uvádí Roeselová, mohou žáci skrze navrhovaná cvičení lépe porozumět různým názorům a politickým postojům ve své rodině. Skrze osobní příběhy předků pak mohou získat citově bližší zájem o historii a velké celospolečenské události, které se jim jinak mohou zdát odcizené. V případě, že děti pocházejí z rozvedených rodin, může jim i laicky sestavený rodokmen pomoci v orientaci v rodinných vztazích.

Téma rodiny využívá velký citový potenciál, a tak jej nalzááme i v arteterapeutických postupech. Jedním z příkladů je kresba začarované rodiny, kterou používají psychologové k odhalení vztahů v rodině. Tento postup se zdánlivě jednoduchou interpretací by však měli používat jen dobře proškolení terapeuti. Jako učitelé výtvarné výchovy můžeme spíše sáhnout po cvičeních z artefietiky, kde se dítě učí reflektovat své postoje i postoje druhých.

Tvorba, která čerpá z rodinné historie je velmi náročná na přípravu, zvláště časově. Aby měli žáci dostatek času na přípravu, je vhodné vnést téma do hodin dříve. Můžeme téma otevřít na podzim a vrátit se k tvorbě po Vánocích, tak dáme příležitost i dětem, které mají prarodiče ve vzdálených oblastech.

Zájem dětí o téma rodinné historie se pojí s jejich osobní zkušeností. Přímým zprostředkovatelem historie se pro děti většinou stávají jejich prarodiče. Přestože někdy děti neznají své předky, v některých případech ani své prarodiče, je zde jisté pokrevní pouto, které je pojí dohromady. A záznamy o těchto lidech jsou dohledatelné například v matrikách. U dětí, které pocházejí z dětských domovů, je toto téma složitěji aplikovatelné. Avšak i v dětských domovech se snaží vytvářet dětem skupiny, které mají za úkol alespoň částečně nahradit rodinu. Také tyto děti jsou ovlivňovány staršími lidmi, kteří s nimi mají bližší citový vztah, a jejich životními příběhy.

Výtvarná řada s námětem rodinné historie, kterou navrhuji, patří ve výtvarné výchově do velkého tématu rodina. Jak už jsem zmínila výše, jedním z cílů je přiblížit žákům rodinné dědictví a tradice, ale také historii a dějinné události. Jedná se o rámcový přehled a proniknutí do života jednoho z předků. Tato řada pak může sloužit jako motivace pro pátrání po dalších předcích, případně po místě odkud pocházejí. Toto pátrání se může stát i celoživotní činností, jak můžeme vidět například u brněnského genealoga Gáda Vojkůvky.

7.1 Rodokmen

Námět: Kdo jsou mí předci

Inspirační východiska:

Nejčastěji bývají rodokmeny zpracovány jako stromy, které se rozvětvují, ale nemusí tomu tak být. Rodokmeny mohou být zpracovány také jako buňky diagramu, či být uspořádány do kruhu. Mohou být velmi zdobené, doplněné malbou, či naopak prosté a geometricky přesně souměrné.

Cíl úkolu:

Získat základní informace o předcích, které budou sloužit jako podklady pro další tvorbu. Vytvořit svůj rodokmen a získat přehled v rodinné historii.

Materiály a pomůcky: papír, kresebné pomůcky nebo barvy a štětce

Zadání:

1. Vyjděte z inspiračních materiálů a navrhnete svůj vlastní rodokmen, který bude obsahovat i hlavičku.
2. Vytvořte rodokmen a doplňte ho údaji.

Průběh úkolu:

Motivace: Diskuze. „Co si představíte pod slovem rodokmen?“ Kromě typických stromů, existují i různé geometrické diagramy. Co se týká zpracování, nalezneme rodokmeny od nástěnných maleb, přes obrazy až po knihy, jakési rodinné kroniky. Představení inspiračních východisek. Rodokmeny nejčastěji postupují od nejmladšího člena k těm nejstarším nebo obráceně od nejstaršího k nejmladšímu. Jejich součástí je i hlavička, která udává, o jakou rodinu se jedná a kdy byl rodokmen vytvořen. V jednotlivých políčkách se nachází jméno, datum narození případně úmrtí. Tyto listiny se stávají cenným historiografickým dokumentem.

Tvorba: Žáci si nejprve navrhnu, jak bude vypadat jejich rodokmen. Rozvrhnou si jej na papír společně s údaji o rodině, pro kterou rodokmen vzniká. Dále si namalují, nakreslí nebo narýsují rodokmen podle svého plánu a doplní jej údaji, které si pamatují. Později doplní údaje, které získají od rodičů, prarodičů nebo jiných známých.

Reflexe: Žák reflektuje svou tvorbu. Jakou dal rodokmenu podobu a jak postupoval. Poté se zaměří na získaná data. Podařilo se mu je získat všechna? Bylo to jednoduché/obtížné? Přišel při pátrání po informacích na něco zajímavého?

7.2 Já a moje prababička

Námět: Já a moje prababička/pradědeček

Inspirační východiska: Jiří Andrlé – Poslední jaro mé babičky

Cíl úkolu:

Srovnání mého života a života předka. Přemýšlení o vztahu k předkům, získání úcty k tradici. Přemýšlení o dědictví ne jen majetkovém, ale i duševním. Pohled na život v minulosti z dnešní perspektivy.

Materiály a pomůcky: fotografie, předměty, kresebné materiály, obrázky z časopisů nebo vytištěné z internetu

Zadání:

1. Vystopuj příběh předka. Zjisti zajímavé i běžné informace o jeho životě.
2. Vytvoř dvojportrét. Na jedné straně bude tvoje prababička nebo tvůj pradědeček, v prostředí, jejich doby. Na druhé straně budeš ty, ve své době.

Průběh úkolu:

Motivace: Při minulém úkolu jsi možná narazil na zajímavý příběh ze života svých předků. Zkus pátrat dál a dozvědět se více. Zeptej se, jaké bylo jejich povolání, s čím si hráli jako malí nebo jak trávili svůj volný čas. Poté zkus srovnat jejich život s tím svým. Najdeš něco, co se nezměnilo? A které věci jsou pro tebe zcela nepředstavitelné? Můžeš vycházet z rodinných fotografií. V portrétu vyzdvihni to, co je pro danou osobu typické, stejně jako Jiří Andrlé ve svém portrétu babičky.

Tvorba: Vytvoření dvojportrétu sebe a svého předka ve stejném životním období, ale oba se nachází ve své historické době. S využitím koláže žák přiblíží dětský svět svého předka a sebe. Nebo pokud si vybere, že chce přiblížit předkovo povolání, může ho srovnat se svým budoucím povoláním. Případně jak tráví volný čas v důchodě. Výsledkem jsou dva portréty lidí s přibližně odpovídající věkovou kategorií. Každý z nich se nachází ve své době, s typickými věcmi kolem sebe.

Reflexe: Srovnání portrétů vedle sebe. V čem se liší portrét žáka a jeho předka? Lze nalézt nějaké společné znaky? Pojí se s portrétem nějaký příběh?

7.3 Malá historie prababičky a velká historie

Námět: Život prababičky na pozadí dějinných událostí

Inspirační východiska: francouzská škola Annales, Kateřina Šedá – Je to jedno

Cíl úkolu: Získat osobnější pohled na dějinné události a dát je do souvislostí s životem jedné osobnosti. Zdánlivě nezajímavý život předka ozvláštnit dobovou kulturou a světovými událostmi. Přiblížit historiografická fakta skrze osobní prožití předků.

Zadání:

1. Zjisti, jaké celospolečenské a světové události se odehrály za života tvé prababičky nebo tvého pradědečka.
2. Vytvoř časovou osu, na které se budou prolínat tyto události s životem tvého předka.

Průběh úkolu:

Motivace: V minulém úkolu jsme se zaměřili na život předka ve srovnání s tím naším. Někdy můžeme získat pocit, že jejich životy nebyly moc významné. Někdy také lidé sami podlehnou sklíčení, že jejich život je bezvýznamný. Viz Kateřina Šedá a její projekty s babičkou. Kým byli

naši předkové? Často ženy v domácnosti, zemědělci, pekaři nebo měli jiná, docela běžná povolání. Pokud však jejich život propojíme s událostmi, které se dotýkaly celé společnosti, můžeme získat trochu jiný obrázek. Přestože naši předci nebyli někým významným můžeme sledovat, s kým významným se například mohli setkat. Nebo kdo byl v čele státu, ve kterém prožili svůj život.

Tvorba: Nejprve žáci rozvrhnou časovou osu. Mohou vytvořit dvě. Jedna se bude dotýkat života jejich předka a druhá stejného období, avšak z pohledu celospolečenských událostí, které se odehrávaly na pozadí života předka. Po této přípravě propojí obě osy dohromady, aby tak žáci ilustrovali souvislosti dějin a života. Časová osa může být doplněna různými obrázky, výstřižky, dobovými pohlednicemi a dalším dokladovým materiálem doby.

Reflexe: Reflektivní dialog. Žák uvede souvislosti, ke kterým prostřednictvím tvorby dospěl. Pokusí se reflektovat dobu, kterou se zabýval. Může vybrat jednu událost, kterou popíše v souvislostech více dopodrobna.

Závěr

Na úvod práce jsme se ponořili do tématu rodina. Pojem, který každý z nás chápe, se najednou zdál ne zcela přesně definovatelný. Každý z nás má totiž tu svou rodinu, která je vždy jedinečná. Navíc jsme zjistili, že pojem rodina byl i v různých časových obdobích interpretován odlišně.

Vyzkoumali jsme, že rodina, rodinná historie a naši předci na nás mohou mít vliv zvláště pokud je známe. Jejich vliv je především pozitivní, ať už se jedná o prohloubení vztahu k nim či historii, anebo také o naši socializaci a sebepojetí. Kromě pozitivních vlivů však lze nalézt i negativní, které nám při reflektovaném pohledu mohou být také užitečné. Oporu v tom, proč je důležité zabývat se i každodenním životem jsme našli u francouzské historiografické školy Annales, která s touto revolucí v dějepisectví přišla.

Případová studie byla, co se týká získaných informací, přínosná zvláště pro autorku, avšak reflexe práce na studii byly cennými poznatky. Autorka na sobě sledovala pocity, které se jí dotýkají při rozhovorech o předcích. Některé z nich korespondovaly s teoretickými předpoklady a v osobním prožití se staly východiskem k didaktické části a autorské tvorbě. Autorská tvorba přiblížila dvě roviny stejné doby. Jednu z pohledu prostého života v Beskydech a druhou z pohledu událostí, které se dotkly i celého světa. Na první pohled dvě odlišné linie, které jakoby spolu nesouvisely. Obě se však proplétaly životem jedné osoby. Některé události zasáhly život praprababičky velmi, jiné se udály a myslím, že o nich praprababička neměla ani tušení do konce svého života. Druhá část tvorby přiblížila autorčin vztah k praprababičce, respektive k její památce, formou autorských fotografií lidového oděvu.

Didaktická část navrhla, jak lze přiblížit téma rodinné historie žákům a skrze jejich osobní prožitek získat nadšení pro životy jejich předků a historii jako takovou. Jak bylo již nadneseno, musíme zvážit situaci v rodinách žáků. Na problém bychom mohli narazit nejen u dětí z dětských domovů, ale i u dětí z rodin, které jsou rozhádané a nebaví se spolu. Pak s ohledem na vyspělost dětí, se kterými tvoříme, může upravit zadání. Můžeme dítě navést, aby se zajímalo o historii někoho velmi blízkého, kdo však není pokrevním předkem, ale také můžeme upřít jeho pozornost k panovníkům, případně jejich sourozencům, anebo knižním a filmovým postavám. Způsoby práce s tématem pro děti, které nemají rodinu nebo je jejich rodina nefunkční může být zdrojem dalšího výzkumu, který by se mohl zabývat i tím, jak je častým jevem, že se ve třídě nachází dítě, které nemá zázemí ve stabilní rodině.

Seznam použitých informačních zdrojů

BURKE, Peter. *Francozská revoluce v dějepiscetví: škola Annales (1929-1989)*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. Knižnice Dějin a současnosti. ISBN 80-7106-719-9.

ERIKSON, Erik. *Identität und Lebenszyklus, Ex libris*, Zürich 1978. Citováno z: HAUSER-SCHÖNER, Isabella. *Děti potřebují prarodiče*. Praha: Portál, 1996. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-7178-105-3. s. 54.

GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. 1. vyd. dotisk. Praha: Argo, 1999. 600 s. ISBN 80-7203-124-4.

GINZBURG, Carlo. *Sýr a červi: svět jednoho mlynáře kolem roku 1600*. Přeložil Jiří ŠPAČEK. Praha: Argo, 2000. Každodenní život. ISBN 80-7203-278-X.

HARGREAVES, Beryl Joyce. *Malá historie draků*. Přeložil Jiří PILUCHA. Praha: Dokořán, 2017. Pergamen. ISBN 978-80-7363-840-5.

HAUSER-SCHÖNER, Isabella. *Děti potřebují prarodiče*. Praha: Portál, 1996. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-7178-105-3.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.

HORSKÝ, Jan a Markéta PRAŽÁKOVÁ SELIGOVÁ. *Rodina našich předků*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 1997. Knižnice Dějin a současnosti. ISBN 80-7106-195-6.

HORYNA, Břetislav. Carlo Ginzburg, Sýr a červi. Příběh jednoho mlynáře kolem roku 1600, Praha: Argo 2000, 223 s. Religio: revue pro religionistiku. 2001, roč. 9, č. 1, s. 129-132. ISSN: 1210-3640 (print); 2336-4475 (online). Dostupné z: https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/124966/2_Religio_9-2001-1_14.pdf?sequence=1

KAUFMANNOVÁ-HUBERTOVIÁ, G. *Děti potřebují rituály*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998. 94 s. ISBN 80-7178-203-3

KÄSTNER, Erich. in: Karl Jacobs (Hrsg.), Grosse Eltern und Enkel Verlag Hans Richarz, St. Austin 1983, s. 93. Citováno z: HAUSER-SCHÖNER, Isabella. *Děti potřebují prarodiče*. Praha: Portál, 1996. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-7178-105-3. s. 13

KOPŘIVOVÁ, Monika. *Strom života naší rodiny*. Ilustroval Linh DAO. Černošice: PharmDr. Monika Kopřivová, 2018. ISBN 978-80-907240-2-0.

- KRAUS, B. Základy sociální pedagogiky. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367- 383-3.
- KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. Člověk – prostředí – výchova: k otázkám sociální pedagogiky. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.
- KULIŠŤÁK, Z., KULIŠŤÁK, P., ULRYCH, P., BOLEK, P., *Hážovice, moja dědina 2*. Grafia Nova, Rožnov pod Radhoštěm, 2011. ISBN 978-80-904851-1-2
- MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1993. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-901424-7-8.
- MLČÁK, Z. Vybrané kapitoly z psychologie manželství a rodiny. Ostrava: Ostravská univerzita, 1996. ISBN 80-7042-452-4.
- PETRÁŇ, Josef. *Příběh Ouběnic: mikrohistorie české vesnice*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001. Knižnice Dějin a současnosti. ISBN 80-7106-469-6.
- PETRÁŇ, Josef. *Příběh Ouběnic v podblanické krajině (do roku 1918)*. Ouběnice: Tělocvičná jednota Sokol, 2000. ISBN 80-902115-9-3.
- PROKOPOVÁ, Milada. *Předky můžeme najít i z obyváků, ale začněte hned, radí genealog*. Rozhovor s genealogem Gádem Vojkúvkou. In: idnes.cz [online]. 27. 11. 2016 [cit. 15. 7. 2020]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/brno/zpravy/genealog-gad-vojkuvka-rozhovor.A161121_2287355_brno-zpravy_krut
- ROESELOVÁ, Věra. *Námět ve výtvarné výchově*. Upr. vyd. Praha: Sarah, 2000. ISBN 80-902-267-4-4.
- SAK, Petr a Karolína KOLESÁROVÁ. *Sociologie stáří a seniorů*. Praha: Grada, 2012. Sociologie (Grada). ISBN 978-80-247-3850-5.
- VESELOVSKÝ, Martin. Hlásek: Vzorce rodiny nefungují, singles jsou novinka, jediná budoucnost jsou děti. Rozhovor s Vratislavem Hláskem, párovým terapeutem a odborníkem na výchovu a partnerské vztahy. In: dvtv.cz [online]. 7. 7. 2020 [cit. 15. 7. 2020]. Dostupné z <https://www.dvtv.cz/video/hlasek-vzorce-rodiny-nefunguji-singles-jsou-novinka-jedina-budoucnost-jsou-deti>

Seznam příloh

Příloha 1 – Časová osa Život praprababičky Rosiny a velká historie

Příloha 2 – Autorské fotografie